

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

за результатами фокус-
групового дослідження
«Інтеграція внутрішньо
переміщених осіб у приймаючих
громадах — 2025 рік»

ЗМІСТ

Список скорочень

Методологія

Розділ 1. Виплати допомоги на проживання для ВПО

Розділ 2. Зайнятість ВПО

Розділ 3. Житло для ВПО

Розділ 4. Офлайн-навчання учнів ВПО в громадах перебування

Розділ 5. Інша підтримка для ВПО

Висновки

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ВПО — внутрішньо переміщена особа

ФГ — фокус-група

МЕТОДОЛОГІЯ

Протягом 6–9 березня 2025 року було проведено чотири ФГ із ВПО: по одній у кожному з чотирьох макрорегіонів України (західний — ФГ Захід, південний — ФГ Південь, північно-центральний — ФГ Північно-центральна і східний — ФГ Схід). У кожній ФГ брали участь як жінки, так і чоловіки; люди різних вікових категорій; із різним типом зайнятості; люди, що нині проживають у різних типах населених пунктів (обласні центри, невеликі міста, села).

Завдання дослідження:

- виявити основні проблеми та потреби ВПО;
- визначити найкращі підходи для реалізації прав і забезпечення потреб ВПО.

ФГ відбувалися онлайн. Респондентам і респонденткам гарантувалася конфіденційність. У звіті наведені цитати у знеособленому вигляді, але з позначкою приналежності до макрорегіону. Не допускалися до участі працівники громадських організацій, які займаються правами ВПО, правозахисники, журналісти, психологи, соціологи, політики та представники влади.

РОЗДІЛ 1

ВИПЛАТИ ДОПОМОГИ НА ПРОЖИВАННЯ ДЛЯ ВПО

Усі учасники й учасниці ФГ досліджень наголосили на важливості та необхідності виплат допомоги на проживання для ВПО. Водночас абсолютна більшість респондентів і респонденток вважає чинний підхід до системи цих виплат недосконалим і несправедливим. Серед основних недоліків вони виокремили недостатній розмір виплат, а також майнові критерії, що застосовуються при їх призначенні.

“

«Яким чином вони розраховали це все — незрозуміло. Забрали виплати у людей, які дійсно потребують цього». ФГ Схід,

«Ми купили земельну ділянку та хатинку, нам прибрати виплати. Але хатинка наразі не придатна до життя, там треба все будувати, ремонтувати. Ми продовжуємо з двома дітьми орендувати житло, а ділянку використовуємо, щоб вирощувати продукти. Незрозуміла для нас ситуація, коли кажуть, що в нас тепер є житло, тому виплати нам не потрібні, але це не так».

ФГ Північно-центральна.

«Нам держава весь час каже, що ми маємо почати самостійно вирішувати свої фінансові справи, питання з житлом, але без виплат неможливо зробити фінансові накопичення, щоб щось придбати чи запустити бізнес. Просто виживаєш від зарплати до зарплати».

ФГ Схід

Учасники й учасниці ФГ висловили чітке бачення щодо вдосконалення системи виплат для ВПО. На їхню думку, необхідно відновити виплати для всіх ВПО у розмірах 2000 гривень для дорослих і 3000 гривень для дітей та людей з інвалідністю. Як альтернатива, запропоновано забезпечити виплати всім ВПО з урахуванням регіональної вартості оренди житла.

Також респонденти й респондентки наголосили на недоцільності застосування майнових критеріїв до вразливих категорій населення, зокрема пенсіонерів, людей з інвалідністю та родин з малолітніми дітьми. Okремо була озвучена необхідність передбачити виплати безпосередньо на дітей. Варто зазначити, що під час обговорення респонденти й респондентки неодноразово порівнювали українську систему виплат для ВПО із практиками інших країн, зокрема Німеччини. За їхніми словами, у Німеччині українцям надається суттєва фінансова підтримка, а критерії її надання вважаються справедливими та прозорими.

“

«Виплати мають здійснюватися так, як влада обіцяла на початку — весь період воєнного стану та три місяці після». ФГ Захід,

«Я проти майнових критеріїв, моя родина втратила все, ми не хотіли кудись їхати, ми були вимушені, а зараз держава не хоче нам допомогти». ФГ Південь.

«Виплати мають отримувати всі, їх розмір має бути більшим і враховувати вартість оренди житла в регіоні». ФГ Схід,

«Одиноким мамам важко, з них не можна знімати виплати. Взагалі всі діти ВПО мають отримувати грошову допомогу, вони ж не можуть піти працювати і себе забезпечити». ФГ Схід,

Деякі респонденти й респондентки висловлювали розуміння обмежених ресурсів держави та наголошували на необхідності відповідального ставлення до отримання допомоги. Зокрема, звучала думка, що у випадках, коли особа може забезпечити себе самостійно, їй слід утриматися від подання заявки на виплати.

Водночас частина учасників й учасниць ФГ підтримала ідею застосування майнових критеріїв, але наголошувала на потребі їх перегляду з метою забезпечення більшої справедливості, щоб ці критерії виявляли дійсно «заможних» осіб, а не позбавляли допомоги тих, хто її потребує.

“

«Люди мають більш свідомо ставитися до виплат. Є люди, які її не потребують, але отримують виплати». ФГ Захід,

У рамках дослідження учасникам та учасницям ставили запитання щодо можливих альтернатив грошовим виплатам на проживання для ВПО. Майже всі респонденти й респондентки висловили думку, що такою альтернативою могло б стати забезпечення переселенців житлом. За їхніми словами, у разі надання житла, за яке не потрібно сплачувати значну частину власного доходу, потреба у регулярних виплатах може бути зменшена або взагалі може зникнути.

“

«Замість виплат, нехай держава вирішить питання з житлом, але гідним, щоб там можна було жити». ФГ Схід,

Серед інших альтернативних форм підтримки ВПО респонденти й респондентки називали надання талонів на харчові продукти, продуктових наборів, безкоштовного проїзду в громадському транспорті, компенсації вартості комунальних послуг, впровадження системи знижок у торговельних мережах, а також забезпечення доступу до психологічної допомоги.

“

«Продукти забирають велику частину бюджету, тому забезпечення продуктами, талонами на харчування — дуже допомогло б». ФГ Захід,

РОЗДІЛ 2

ЗАЙНЯТІСТЬ ВПО

На ФГ дослідженнях були озвучені кілька основних проблем, з якими ВПО стикаються при працевлаштуванні. Зокрема, складнощі для осіб передпенсійного віку. Роботодавці рідше готові наймати людину старшого віку.

“

«Молоді зараз можуть швидко знайти роботу, якщо хочуть, а я вже у своєму віці не можу бути такою активною, тому мене не хочуть брати на роботу. Плюс я ВПО, що також не додає мені балів. Загалом таким, як я складно знайти роботу». ФГ Захід

Учасники й учасниці ФГ вважають, що спостерігається загальний низький рівень заробітної плати, особливо на заході України, що значно ускладнює працевлаштування для ВПО. Багато роботодавців при цьому вважають, що ВПО мають погоджуватися на будь-яку роботу за будь-яку зарплату через своє становище. Це створює додаткові труднощі для ВПО, оскільки навіть наявність вакансій не завжди гарантує гідні умови праці та відповідну оплату.

“

«Якщо ти ВПО, то ти маєш погоджуватися на будь-яку роботу та будь-яку зарплату». ФГ Захід

«Вакансії є, але багато з них з маленькою зарплатою, а коли ще немає виплат, то на неї важко прожити». ФГ Схід

«Люди змушені йти на роботу з маленькою зарплатою, бо не мають іншого вибору». ФГ Північно-центральна.

На думку респондентів й респонденток, у малих громадах і селах проблема зайнятості є особливо актуальною через обмежену кількість робочих місць. Відсутність достатньої кількості вакансій змушує ВПО переїздити або шукати роботу в інших, більш великих населених пунктах, що створює додаткові витрати на транспорт і час. Крім того, державні програми підтримки зайнятості, хоча й існують, часто не працюють ефективно в малих громадах, а їхня реалізація здебільшого зосереджена в обласних центрах. Це обмежує доступ ВПО до програм, які могли б допомогти їм знайти роботу або отримати нові навички для працевлаштування.

«У селі в нас майже немає роботи». ФГ Північно-центральна.

«Програми працюють у великих містах, а не в малих. Може, ресурсів не вистачає, може, ще чогось, але тут це малоефективно». ФГ Захід.

Однією з додаткових складнощів у працевлаштуванні чоловіків є обов'язкове відвідування територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки для військовозобов'язаних осіб. Ті, хто не бажають або не можуть виконувати ці вимоги, часто не знаходять стабільного працевлаштування або влаштовуються на неофіційну роботу.

«Для мене роботи багато, а для чоловіка мого це вже проблема, бо все треба через військкомат». ФГ Схід.

«Не хочуть брати офіційно на роботу чоловіків, це ж потрібно всі документи подавати в ТЦК (територіальний центр комплектування), це великі складнощі». ФГ Південь.

Що стосується інформування про вакансії, учасники й учасниці ФГ загалом оцінили ситуацію позитивно. Нині існує велика кількість онлайн-ресурсів, на яких можна знайти актуальні оголошення про роботу, що значно полегшує процес пошуку. Крім цього, у багатьох населених пунктах доступні роздруковані оголошення, які розміщуються на вулицях або в місцях загального користування. Важливою складовою є також так зване «сарафанне радіо», яке відіграє значну роль у поширенні інформації про вакансії серед місцевих мешканців. Деякі респонденти й респондентки ФГ також відзначили переваги проведення співбесід в онлайн-форматі. Це дає змогу швидше й ефективніше проходити етапи відбору, не витрачаючи зайвих ресурсів.

«Інформування нормальне, нині достатньо ресурсів для пошуку роботи, наприклад платформи "Ворк.юа." або "Робота.юа"». ФГ Південь.

Учасники й учасниці ФГ висловили кілька пропозицій, які, на їхню думку, можуть сприяти підвищенню зайнятості ВПО. Однією з таких ініціатив є проведення навчальних курсів за професіями, що є актуальними для конкретної громади чи регіону. Це дасть можливість ВПО не тільки освоїти нові навички, а й адаптуватися до потреб місцевого ринку праці. Важливою ідеєю є забезпечення можливості працювати з психологом під час проходження таких курсів, оскільки зміна професії та адаптація до нових умов життя можуть бути психологічно складними для багатьох осіб, особливо старшого віку.

“

«Курси від Державної служби зайнятості є, але вони часто не актуальні. Курси перепідготовки потрібні, але вони мають відповідати потребам ринку в місті чи області». ФГ Схід,

«Психолог має працювати з людиною, щоб допомогти змінити фах, щоб людина прийняла факт потреби зміни професії, особливо для людей середнього та старшого віку».
ФГ Захід,

Іншою цікавою пропозицією є запровадження послуги «соціального бухгалтера» для людей, які започатковують власну справу, але не мають досвіду або достатніх ресурсів для ведення фінансових справ. Це дасть змогу знизити фінансові ризики для нових підприємців і підвищити їхні шанси на успіх.

“

«Я б і хотів відкрити підприємство, але боюся всіх фінансових звітів, податкової. А був би безкоштовний бухгалтер, то я б вже не так переживав, міг би до нього звернутися». ФГ Захід,

Також респонденти й респондентки запропонували, що у випадку запланованої евакуації людей варто одразу підшукувати для працівників підприємств відповідну роботу в інших регіонах. Це дасть змогу зменшити перерву в трудовій діяльності та забезпечити фінансову стабільність для ВПО.

«У Покровську шахтарі, треба переселяти у Львівську область, де є шахти, щоб шахтарі одразу могли працювати на новому місці». ФГ Захід,

Крім того, були висловлені пропозиції щодо введення довготривалих пільг для підприємств, які беруть на роботу ВПО. Це може стати додатковим стимулом для роботодавців, щоб сприяти інтеграції ВПО на ринок праці і забезпечити їм доступ до стабільних робочих місць.

Учасники й учасниці ФГ запропонували ідею для осіб передпенсійного віку, а саме навчати їх працювати в соціальній сфері, зокрема ставати соціальними працівниками. Така ініціатива дасть змогу цій категорії людей не тільки здобути нову професію, а й активно сприяти підтримці інших ВПО. Соціальні працівники, які мають досвід змін у власному житті, можуть краще розуміти потреби та виклики, з якими стикаються переміщені особи, й ефективно допомагати їм в адаптації до нових умов. Це створить можливості для розвитку соціальної інфраструктури й одночасно надасть важливу підтримку для самої групи осіб передпенсійного віку.

«Людям передпенсійного віку можна запропонувати роботу соціального працівника. Навчити необхідним речам, і ВПО з роботою, і допомога іншим ВПО». ФГ Північно-центральна.

Питання забезпечення житлом є однією з найгостріших проблем для ВПО. Майже всі учасники й учасниці ФГ насамперед відзначили труднощі з орендою житла, зокрема — високу вартість, яка для багатьох є фінансово недоступною. У деяких випадках респонденти й респондентки повідомляли, що змушені селитися в умовах, які не відповідають мінімальним стандартам комфорту та безпеки, через відсутність доступних альтернатив за прийнятною ціною. Додатково респонденти й респондентки повідомляли, що житло, яке безкоштовно надає держава, часто перебуває в незадовільному технічному стані, а сам формат проживання є неприйнятним — зокрема, коли в одній кімнаті змушені жити по кілька незнайомих людей. Такі умови створюють психологічний дискомфорт і не сприяють довготривалому перебуванню.

“

«Грошей за оренду хочуть багато, а здають ці квартири в жахливому стані». ФГ Схід

«Ціни на оренду дуже високі. Зараз багато власників житла попереджають, що будуть ще підвищувати ціну після опалювального сезону». ФГ Південь.

«На початку (широкомасштабного вторгнення) багато хто здавав житло безкоштовно, але потім майже всі просять платити, бо теж треба на щось жити, ціни на все зростають». ФГ Південь.

У контексті вирішення житлового питання значна частина респондентів й респонденток висловила переконання, що саме держава має відігравати головну роль у забезпеченні ВПО постійним житлом. На їхню думку, оптимальним рішенням було б надання квартир або будинків у власність, з урахуванням кількості членів родини, аби забезпечити базові умови для нормального життя та інтеграції в громаду. Такий підхід розглядається як спосіб відновлення базового відчуття стабільності та довгострокової безпеки для людей, які втратили своє попереднє житло через війну.

“

«Я втратила все, що заробляла всі роки життя, через війну. Держава має в першу чергу подбати, щоб у переселенців було своє житло». ФГ Північно-центральна.

Частина учасників та учасниць ФГ підтримала ідею запровадження державою сертифікатів на грошову компенсацію вартості житла. На їхню думку, це більш гнучкий і зручний підхід, який дасть змогу кожній родині самостійно обирати, де саме і яке житло купувати — залежно від власних потреб, регіону проживання та життєвих обставин.

“

«Потрібно давати сертифікати всім ВПО, особливо тим, хто з окупованих територій. Бахмут зруйнований, Маріуполь... туди люди не повернуться жити, бо нема куди. Таким людям треба давати сертифікати на купівлю власного житла». ФГ Захід

Деякі учасники й учасниці ФГ акцентували на важливості активної участі місцевої влади у вирішенні житлового питання для ВПО. Зокрема, йшлося про необхідність проведення системного моніторингу наявних будівель у громадах: колишніх гуртожитків, санаторіїв, адмінприміщень тощо — з метою визначення об'єктів, які можна адаптувати під житло для переселенців. Також респонденти й респондентки вважають доцільним налагоджувати партнерство з будівельними компаніями для запуску програм зі зведення доступного житла для ВПО.

«У громадах багато приміщень, які не використовують, вони просто стоять. Чому їх не переробити на житло для ВПО?».
ФГ Північно-центральна.

«Міста мають відшукувати будинки, недобудови, гуртожитки і переробляти їх під квартири. Можна викуповувати певний відсоток квартир у забудовників». ФГ Південь.

Частина учасників та учасниць ФГ вважає доцільним запровадження пільгової іпотеки на житло для ВПО. На їхню думку, це стало б реалістичним варіантом для багатьох родин, які нині не мають можливості придбати житло самостійно через високі ціни та відсутність достатніх накопичень. Пільгові умови кредитування (знижені ставки, часткова компенсація з боку держави) дали б людям можливість поступово вирішувати житлове питання, не чекаючи на безоплатне забезпечення житлом.

“

«Краще я буду платити 300 доларів державі за іпотекою, а ніж за оренду квартири чужій людині».
ФГ Захід,

«Іпотека на нормальних умовах — це гарний варіант для багатьох, хто і так орендує житло».
ФГ Південь.

Водночас варто зазначити, що частина респондентів і респонденток не змогла запропонувати варіанти вирішення житлового питання в довгостроковій перспективі. Вони пояснювали це внутрішньою невизначеністю та психологічним станом, зокрема небажанням / неможливістю поки що ухвалювати рішення про постійне місце проживання в тій чи тій громаді. Причиною цього є страх перед майбутнім, зокрема можливістю повторної втрати житла, що вже одного разу сталося через війну.

“

«Важко сказати, який варіант із житлом буде найкращий. Я поки не готова довгостроково планувати життя. Не зрозуміло як і що буде з війною». ФГ Південь.

У межах ФГ учасників та учасниць дослідження запитали про їхнє ставлення до ініціативи Міністерства освіти і науки України щодо переведення дітей ВПО на офлайн-навчання за місцем фактичного перебування. Значна частина респондентів і респонденток зазначила, що не володіла детальною інформацією про таку ініціативу. Водночас ті, хто був обізнаний, загалом оцінюють її неоднозначно. З одного боку, батьки розуміють важливість повернення дітей до повноцінного офлайн-освітнього процесу. З другого — наголошують на необхідності робити це поступово та з урахуванням емоційного стану дітей, аби не завдати ще більшої шкоди.

Серед пропозицій — психологічна підтримка, впровадження полегшеної навчальної програми на перехідний період, а також скорочення кількості навчальних годин для адаптації дітей, які змінюють школу та формат навчання. Особливої уваги потребують учні старших класів. Респонденти й респондентки зазначали, що цим дітям варто дозволити завершити навчання онлайн разом із класом, до якого вони звикли, щоб не порушувати соціальні зв'язки наприкінці навчання. Також учасники й учасниці ФГ наголосили на важливості роботи з учнями, які не є ВПО, зокрема через проведення інформаційних або інтеграційних заходів у школах — для створення комфортного та безпечного середовища, у якому нові учні почуватимуться прийнятими.

“

«Я розумію, що дітям треба ходити нормально до школи, це соціалізація. Але моя дитина з першого класу майже весь час була в онлайні: то ковід, то війна. Треба для таких дітей робити класи, де не по 40 дітей, полегшена програма, щоб перший час було менше навантаження».
ФГ Південь.

«Мій онук у старших класах. Він не хоче йти в іншу школу. Він сказав, що якщо будуть обов'язково переводити, то піде в якийсь коледж чи технікум, навіть міняти школу».
ФГ Північно-центральна.

РОЗДІЛ 5

ІНША ПІДТРИМКА ДЛЯ ВПО

В останньому тематичному блоці ФГ респондентів і респонденток запитували про інші види підтримки, які вони вважають важливими для ВПО. Найчастіше учасники й учасниці дослідження наголошували на потребі у створенні можливостей для безкоштовного дозвілля та розвитку дітей, зокрема творчих гуртків, спортивних секцій, ігрових просторів або хабів, де діти можуть цікаво, безпечно та з користю проводити позашкільний час. Організація такого дозвілля розглядається не лише як підтримка дітей, а й як спосіб полегшити адаптацію всієї родини до нових умов життя.

“

«Створювати дитячі простори, щоб батьки могли залишити дітей на пару годин і вирішити свої справи у вихідні, бо друзів чи родичів, які б могли допомогти, може не бути». ФГ Захід,

«Безкоштовні гуртки, спортивні заняття для дітей потрібні». ФГ Схід,

Наступною важливою формою підтримки, яку відзначили респонденти й респондентки, є психологічна допомога. Учасники й учасниці ФГ наголошували, що ВПО, як дорослі, так і діти, часто переживають тривалий стрес, тому психологічна підтримка має бути доступною та регулярною.

“

«Психологи, психологічна підтримка дуже потрібна, особливо тим, хто виїхав із територій активних бойових дій». ФГ Південь.

Окремі респонденти й респондентки відзначили важливість якісного інформування та навчання ВПО про їхні права, доступні програми підтримки та можливості, які існують у державі та у громадах.

1. Виплати допомоги на проживання залишаються дуже важливими та необхідними для багатьох переселенців. Існуючу систему виплат у більшості випадків ВПО вважають незрозумілою та несправедливою, зокрема, що стосується майнових критеріїв. Найкращою альтернативою виплатам респонденти й респондентки розглядають забезпечення їх житлом.

2. ВПО продовжують стикатися з бар'єрами на ринку праці, зокрема з дискримінацією — особливо це стосується людей передпенсійного віку. У малих громадах спостерігається суттєвий дефіцит робочих місць, а в тих громадах, де працевлаштування можливе, рівень заробітної плати часто є низьким. Важливим чинником для підвищення рівня зайнятості серед ВПО є здобуття нових навичок і перенавчання, однак такі програми та курси повинні відповідати потребам ринку праці в конкретному регіоні. Для чоловіків серед ВПО окремою складністю у працевлаштуванні є необхідність взаємодії з територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки. Водночас більшість ВПО оцінюють доступність інформації та ресурсів щодо пошуку роботи як достатню й зручну.

3. Більшість ВПО змушені орендувати житло. Висока вартість оренди, яка забирає значну частину родинного бюджету, є однією з основних проблем. Безкоштовне житло, як правило, перебуває в незадовільному стані або не має комфортних умов для проживання. ВПО очікують від держави системних рішень, спрямованих на забезпечення доступним і гідним житлом, зокрема через надання грошових компенсацій для придбання житла, поселення в обладнані житлові приміщення та запровадження пільгової іпотеки.

4. Частина батьків із числа ВПО підтримують повернення дітей до офлайн-навчання, однак висловлюють застереження щодо емоційного стану дітей і навантаження на них в умовах зміни навчального середовища. Для забезпечення нормального повернення до офлайн-формату важливо передбачити психологічну підтримку й адаптаційні програми. Також важливо проводити роботу з учнями, які не є ВПО, щоб створити комфортне середовище як для них, так і для нових учнів.

5. ВПО потребують більшої кількості можливостей для безкоштовного дозвілля та розвитку дітей. Не менш важливою є психологічна підтримка, оскільки багато людей переживають значний стрес і травму внаслідок війни та процесу переміщення.

НАШІ КОНТАКТИ

Громадський холдинг «ГРУПА ВПЛИВУ»
vplyv.org.ua
grupa.vplyvu@gmail.com
+38 (050) 477-08-00